

- pojem arhiva,
 - razlike in podobnosti med arhivskim in biblioteknim gradivom,
 - arhivistika kot zgodovinska metoda,
 - uprava arhiva,
 - arhivi kot kulturna dediščina.
2. ZGODOVINA PAPEŠKE DRŽAVE
 3. ZGODOVINA INŠTITUCIJ
 4. DIPLOMATIKA
 5. ZGODOVINA ARHIVOV

Pri drobnem pregledu nemškega in italijanskega izobraževalnega programa se da ugotoviti, da sta to dva popolnoma različna sistema. V Nemčiji se izobražujejo arhivski delavci, ki so prehodno končali višjo ali visoko stopnjo izobrazbe (in imajo drugostopenjsko diplomu zgodovine, prava...), v Italiji pa so šole na višji stopnji in izobražujejo kandidate, ki se še niso srečali z delom v arhivu.

Postavlja se vprašanje, kateri od teh dveh izobraževalnih sistemov je boljši, oz. kateri bi slovenskim razmeram in potrebam bolj ustrezal.

Nemški sistem izobraževanja je bolj racionalen, ker izobražuje delavce, ki že delajo z arhivskim gradivom, in ne proizvajajo viška delovne sile, torej je s tega stališča za nas ustrežnejši, seveda v nekoli-ko skrajšanem obsegu, ker najverjetneje ne bi bili sposobni izpeljati tako obsežnega učnega programa, predvsem zaradi pomanjkanja ustreznega izobraženega predavateljskega kadra in tudi majhnega števila kandidatov, ki bi obiskovali šolo. Samostojna arhivska šola, brez tesne povezave z zgodovino in pomožnimi zgodovinskimi vedami, pa ne bi imela večje prihodnosti.

OPOMBE:

1. Glej: Arhivi; XIII/, 1-2, 1990, str. 132-133. — 2. Glej: Arhivi, XIII/, 1-2, 1990, str. 132-133. — 3. Potek opravljanja izpita po končani Bavarski arhivski šoli; glej: Arhivi, XIII/, 1-2, 1990, str. 132-133.

LITERATURA IN VIRI

Predlog predpisa o izobraževanju in opravljanju izpita za visoko arhivsko stopnjo v deželi Hessen (f. okt. 1990) — *Der Archivar*, 43/, 4, 1990, str. 679. — Predpis o izobraževanju in opravljanju izpita za visoko arhivsko stopnjo za deželo Nordheim Westfalen (8. januar 1987) — *Der Archivar*, 41/, 2, 1988, str. 259. — Predpis o izobraževanju in opravljanju izpita za višjo (1979) in visoko arhivsko stopnjo (1965, 1987) za deželo Bavarsko. — Tečaj Uvod v arhivsko delo in gradivo — *Der Archivar*, 43, 1990, str. 664. — Scuola di Archivistica, Paleografia e Diplomatika — Archivio di stato di Roma (nov. 1988)

Slovenski in tuji predpisi in standardi na področju materialnega varstva arhivskega gradiva

Jedert Vodopivec

teklo, je v arhivskih in sorodnih področjih, ki skrbijo za varovanje in prenos informacij, prišel v ospredje pereč problem materialnega varovanja gradiva in informacij pred poškodbami, uničenjem in izgubo. O problemu se je pričelo obširno govoriti, pisati in tudi delati. Naloga tega desetletja pa je te probleme čimbolje razreševati.

Pri pripravi prispevka sem zbrala in pregledala predpise, priporočila in standarde, ki urejajo materialno varovanje gradiva pri nas in po drugih državah.

Ugotovila sem, da večina, razen ZDA, Kanade, Francije, Velike Britanije, Nemčije, prevzemajo navodila oziroma vsebino predpisov (odvisno od govornega in geografskega področja) od omenjenih vodilnih držav. Le-te pa so tako ali drugače v stalnih medsebojnih stikih.

Pri nas ureja področje materialnega varovanja arhivskega gradiva Zakon o naravni in kulturni dediščini (Ur.l. SRS, št. 1/81), bolj podrobno pa Navodilo o načinu izvajanja materialnega varstva arhivskega in registraturnega gradiva (Ur.l. RS, št. 10/69). Leta 1987 je bil pripravljen osnutek novega pravilnika, ki pa ni prinesel nič bistveno novega.

V veljavi je ostal stari predpis iz leta 1969, ki načelno še vedno dovolj dobro pokriva vsa ključna področja varovanja arhivskega gradiva. Manjka le neko sodobnejše priporočilo ali standard, ki bi bil v pomoč pri konkretnem izpeljevanju problemov. Problemi temperaturnih nihanj, previsoke ali prenizke vlage, plesni in insektov so znani že vrsto stoletij. Problem onesnaženega zraka je nekatere zaskrbljeval že v sredini prejšnjega stoletja. Problem slabe kakovosti papirja pa zaskrbljuje strokovnjake že od konca prejšnjega stoletja.

V vsem tem času so bile preizkušene mnoge ideje. Nekatere so bile sprejete, druge zavrnjene ali pozabljene. V skladu s prevladujočimi socialnimi, ekonomskimi in tehnološkimi možnostmi, jih je danes mogoče bolj učinkovito razreševati. Posebno v razvitih deželah posvečajo precej pozornosti naravoslovnim raziskavam, ki preverjajo uspešnost posameznih postopkov reševanja in varovanja kulturne dediščine.

Na to teme je v svetu že precej objav, ki se čedalje bolj pogosto pojavljajo tudi v arhivskih revijah ali samostojnih publikacijah. Izsledki najnovejših raziskav so objavljeni na kongresih, okroglih mizah, seminarjih (zadnji seminar o raziskavah na področju varovanja in konservacije, ki je potekal letos maja v državi New York, 25. - 29.5.1991).

Seminar o raziskavah na področju varovanja in konservacije so pripravili: Mednarodna knjižničarska organizacija IFLA, Mednarodni arhivski svet ICA in Knjižničarsko-arhivski-konservatorski izobraževalni program na univerzi Columbia v New Yorku. Namen seminarja je bil pripraviti pregled nad tekočimi raziskavami in razvojem aktivnosti za dvig pomena raziskav pri reševanju problemov ter priprava predlogov in prioritete raziskav na tem področju.

Na konferenco je bilo vabljenih 90 predstavnikov iz 33 držav. V 23 predavanjih so bile predstavljene sledeče teme:

V osemdesetih letih, torej v desetletju, ki se je iz-

– pregled zgodovine in razvoja varovanja ter usmeritve za naprej,

– pomembnost primerne hrambe (zgradbe, razporeditev, oprema, embalaža) in stalnega vzdrževanja reda čistoče in kontrole klime,

– razmere in ukrepi v nerazvitem svetu in v trop-
skih krajih,

– predstavitev prednosti in slabosti novih arhiv-
skih stavb (Pariz, Koblenz),

– ogrevanje, prezračevanje, dezinfikacije v arhi-
vih in knjižnicah,

– efekt onesnaževalcev

– vpliv nihanj relativne vlage in temperature na
gradivo.

Zaključki konferenec so podani v skupni resolu-
ciji ter so strnjeni v sledečih točkah:

1. Razvijati in vzpodbujati je potrebno vedenje,
ki izhaja iz rezultatov raziskav in aplikacij teh in-
formacij na praktičnih rešitvah.

2. Podpirati je potrebno izvajanje preventivnih
varovalnih ukrepov.

3. Pri gradnji skladišč in uporabi materialov je
potrebno izhajati iz izkušenj regionalnih tradicij.

4. Zbirati in uporabljati je treba enostavne in
učinkovite tehnične rešitve ob nenehnem vzdrž-
evanju prostorov in zbirk.

Pri pregledu predpisov, navodil, priporočil in
standardov, ki jih uporabljajo evropske države za
področje materialnega varstva gradiva, sem ugotovi-
la, da imajo predpise, ki načelno urejajo varova-
nje in uporabo arhivskega gradiva. Konkretna na-
vodila ali boljše priporočila pa so navedena v lokal-
nih ali mednarodnih priporočilih oziroma standar-
dih. Eden takih pomembnejših standardov, ki je
pred kratkim postal tudi mednarodno priznan, je
britanski standard – BS 5454 iz leta 1989 (kopijo
hrani knjižnica Arhiva Republike Slovenije).

Pri pripravi standarda so sodelovali mnogi tudi
mednarodno priznani strokovnjaki iz vodilnih in-
stitucij v Veliki Britaniji. Standard BS 5454 je le-
tos postal tudi mednarodno priznani standard za
področje hrambe, varovanja in razstavljanja arhiv-
skega gradiva.

Vsebina standarda je sledeča:

Predgovor

Priporočila

1. Namen

2. Definicije

3. Lega stavbe

4. Struktura in materiali zgradbe

5. Nadzor in varnost

6. Požarna varnost

7. Okolje

8. Osvetljevanje

9. Oprema skladišča

10. Oprema gradiva

11. Arhivsko gradivo, ki ni nastalo na papirju ali
pergamentu

12. Razstave

13. Reprodukcijska dokumentov

Dodatki

A (Arhivske) police

B Materiali za opremo gradiva in način opre-
mljanja gradiva

C Pomožna oprema v skladiščih

D Čiščenje

E Pogoji izposoje

Namen standarda je dati priporočila – navodila –
ali smernice arhivistom, konservatorjem, arhitek-
tom in vsem drugim, ki so kakorkoli vključeni v
planiranje, konstrukcijo opremljanje, vzdrževanje
in delo v arhivskih skladiščih.

Priporočila so prilagojena naravi gradiva: najsi
bodo to tradicionalni materiali (pergament, papir)
ali najnovejši materiali (film, elektromagnetni za-
pisi). Skupna značilnost je, da je gradivo nenado-
mestljivo in da mora biti trajno varovano.

To je nova dopolnjena izdaja standarda iz leta
1977 in upošteva spremembe pri hrambi arhivske-
ga gradiva, ki so nastale v času od izida prve izdaje
do leta 1989.

BS 5454 v svoji novi izdaji razširi in precizira
podrobnosti iz prve izdaje na večini področij, naj-
bolj izrazito dopolnjeno pa je poglavje o elektronskih
in računalniških arhivih ter o razstavljanju
gradiva. Ti dve temi sta sicer med seboj različni,
vendar zelo značilni za razvoj v zadnjih desetih le-
tih.

Nekatere novosti v besedilu novega standarda
zvenijo precej samoumevno, npr.:

– strop naj bi bil za vodo nepropusten

– električni in drugi vodi ne smejo biti napeljeni
skozi skladišča, razen kolikor je nujno potrebno za
skladišče

– klimatski sistem naj bi redno čistili in vzdrž-
evali,

– občutljivi materiali, ki jih prenašamo iz hlad-
nih skladišč v tople čitalnice, naj bi bili vmes akli-
matizirani.

Nekatera nova priporočila so zelo natančna,
npr.:

– police naj bi bile globoke minimalno 400 mm
(prej 350 mm)

– SO₂ in N oksidi naj bi bili filtrirani do koncen-
tracije 10 mg/m³ (prej 50 mg/m³)

– priporočila za opremo gradiva (škafle, srajčke,
ovoji ...) so zelo natančno izdelana

– zahteve po točno določenih klimatskih pogojih
za posamezne materiale, ker nekateri materiali za-
htevajo hladnejše in /ali bolj suhe pogoje hranjenja
(film, fotografije, pergament).

Nekatere zahteve so v novem standardu tudi
omiljene, npr.:

– opuščena je prej absolutna zahteva po klimat-
skih napravah.

Nov standard je daleč pred svojim predhodni-
kom, posebno pri navodilih za hrambo gradiva, ki
se strojno čita. Opozarja na nevarnosti, ki lahko
povzročijo poškodovanost ali celo uničenje to-
vrstnega gradiva.

Na področju razstavljanja gre novi standard v
precejšnje podrobnosti, npr.:

– konstrukcija razstavnih omaric

– konstrukcija podstavkov za knjige

– navodila za razstavljanje občutljivih vrst gradi-
va (fotografije, barvni tiski ...)

– mikroklimatski pogoji

– precizira zahteve, ki jih je potrebno upoštevati
pri izposoji gradiva za razstave.

V nasprotju z verzijo iz leta 1977 se novi standard dotika tudi odnosa osebja v skladiščih do gradiva.

Popolnoma novo pa je priporočilo za reprografске procese.

Moj predlog je, da ne bi odkrivali že odkritega in bi tudi mi prevzeli priporočila, ki jih navaja novi mednarodni standard za področje varovanja in razstavljanja arhivskih dokumentov in poizkusili po njem speljati v praksi vsaj, kar je za posamezen arhiv ali vrsto gradiva najbolj nujno.

Da je priporočilo vedno in povsod težko spraviti v življenje v vseh podrobnostih se zavedajo tudi avtorji tega standarda. Ne smemo se ustrašiti previsoko postavljenih standardov. Tudi v zelo razvitih deželah le malokatero skladišče, če sploh katero, povsem ustreza temu priporočilu. Predstavlja pa ideal, h kateremu bi delavec, ki imamo opravka z

arhivskim pa tudi dokumentarnim gradivom, morali težiti.

LITERATURA

1. Navodilo o načinu izvajanja materialnega varstva arhivskega in registraturnega gradiva Ur.L.SRS, št. 10, 1969, stran 253-255. — 2. Michael Duchein, *Archive Buildings and Equipment*, ICA Handbook Series, Volume 6, K.G. Saur, Paris, London 1988. — 3. Vladimír Jerič, *Standardi i normativi za arhivsku djelatnost Bill*, Savetovanje arhivskih radnika Bill, Sarajevo 1991. — 4. BS 5454: *British Standard Storage and Exhibition of Archival Documents*, 2nd edition, British Standard Institution, London 1989. — 5. Gesetz über die Sicherung und Nutzung von Archivgut des Bundes, Bundesgesetzblatt, Teil 1, Jahrgang 1988. — 6. Mary Lyme Ritzenthaler, *Preervation of Archival Records: Holdings Maintenance at the National Archives*, National Archives Technical Information Paper No. 6, Washington, DC, 1990.